

Soltan Alp Arslanyň dogasy

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Soltan Alp Arslanyň dogasy SOLTAN ALP ARSLANYŇ DOGASY

- *Gynansak-da... Soltan Alparslan Türkmeniň Malazgirtde Wizantiýa goşunyna garşıy giren ýeňişiň söweşiniň öňüsyrasynda jumga namazyna duran metjidi häzirem ýarym ýykyk haraba halda... Şu gün 26-njy awgust günü 1071-nji ýylда seljuk türkmenleriň wizantiýalylyryň garşysynda gazanan şanly Malazgirt söweşine tegelek 948 ýyl bolýar. Söweşde Alla üçin, Watan üçin, halk üçin gahrymanlarça wepat bolan türkmen şehitlerine Alladan rahmet dileýärис. Goý, şehitlerimiziň we gazylarymyzyň ýatan ýerleri ýagty bolsun, jaýlary jennet bolsun!*
Ýokarda-da gynanç bilen belleýsimiz ýaly, 1970-nji ýyla çenli ulanyşda bolan we 1064-nji ýylда seljuk serkerdesi Manuçehr tarapyndan Any-Şähristanda gurduryylan Manuçehr metjidi häzirem

ýarym ýykyk haraba halda dur.

Bu taryhy metjit Kiçi Aziýada gurulan ilkinji türkmen metjidi bolmagy bilen möhüm ähmiýete eýedir. Şeýle-de, bu metjit Beýik Seljuk imperiýasynyň patyşasy Soltan Alparslan wizantiýalylara garşı ýeňiş gazanmak üçin merdana türkmen ýigitlerini daşyna üýüşürip jumga namazynda doga-dileg eden metjididir.

Seljukly we Osmanly türkmenleriň bu günü mirasdüßerleri bolan doganlyk türk döwletiniň ýa bolmasa bir bitewi we şan-şöhratly türkmen taryhyň hakyky mirasdüßerleri hökmünde türkmen döwletiniň degişli ýerleri bu metjidi gaýtadan abatlamak we ony ulanyaşa açmak barada aladalansalar, gör, nähili ajap we sogaply iş bolardy!

Ynha, şeýle ýagşy arzuw-umytlar bilen Malazgirtde wepat bolan türkmen gerçekleriniň ruhuny ýat edip, www.kitapcy.ga edebiçepeper we taryh saýty professor Ahmet Kalanyň makalasyny okyjylaryň dykgatyna ýetirýär.

* * *

Üns beriň: Türkmenleriň Anadola girişi 1071-nji ýylda däl-de, 1064-nji ýylda Alparslanyň Any-Şähristany eýelemegi bilen başlady.

1061-nji ýylyň ýaz aýynda Soltan Alparslan Siriýada shaýylara garşı göreşde gutarnykly ýenis gazandy we shaýylaryň Fatymy döwletini dolulygyna ýok etmek üçin Siriýanyň üstünden Müsure ýöriş etmäge taýýarlyk görýärdi. Seljuk goşunynyň özünden daşdalygyndan peýdalananmak islän Wizantiýanyň imperatory Diogen Alparslanyň 1064-nji ýylda eýelän Any-Kars-Pasinler-Wan sebitlerini yzyna alyp, seljuklary Anadolydan kowup çykarmak maksady bulen 200 müň adamlyk goşun bilen ýola çykdy.

Soltan Alparslan goşunyň bir bölegini shaýy çapawulçylyklaryna garşı goranmak üçin galdyryp, Müsür ýörişini goýbolsun etdi we gyssagly Anadola dolanyp geldi. Ol wagtynyň çäkliligi we shaýylara garşı hem uruşmaly bolandygy sebäpli bary-ýogy 40 müň adamlyk goşun bilen gelmeli bolupdy.

Soltan Alparslan jany-teni bilen hyzmat edýän dinine gulluk etmek üçin yslam halyfyndan Wizantiýa garşı girjek aýgytláýy

söweşinde türkmen gerçekleriniň hormatyna doga-dileg etmegini isläp hat ugradypdyr. Gelen ilçilerden haty alan halyf bu söweşde yslam goşunynyň serkerdesi Soltan Alparslanyň ýeňiş gazanmagy üçin hut ýazan doga-dileginiň ýazgysyny jumga namazynyň hutbasynda okalmak üçin ähli yslam ýurtlarynyň metjitlerine ugradypdyr. Bir jana, bir tene, bir ruha öwrülip, dünýäniň ähli metjitlerinde 1071-nji ýylyň 26-njy awgustynda Juma günü okalan we halyfyň hut özünüň taýýarlan Ýeňiş dogasy, ynha, şeýle:

«*ALLAHYM, yslam baýdagyny beýgelt we yslama ýardam et. Soltan Alparslanyň Senden dilän ýardamyny ondan gysganma. Onuň goşunyna perişdeleriň kömekçi eýle. Onuň niýetini we azmyny haýyr we üstünlik bilen netijelendir. Çünkü ol diňe Seniň razylygyň almak üçin öz rahatlygyny terk etdi. Maly we jany bilen buýruklaryňa eýermek maksady bilen Seniň ýoluňa düşdi. Çünkü Sen: «Eý, iman edenler, size ýandyryjy azapdan halas bolmagyň ýoluny görkezeýinmi? Hudaýa we Onuň Pygamberine ynanýan bolsaňyz, Onuň ýolunda janyňyz we malyňyz bilen bile söweşiň» diýipdiň. Seniň sözüň hakykatdyr. Allahym, ol nädip Seniň sözüňe uýup, şerigatyň goralmagynda gowşaklyk görkezmän buýrugyňa eýeren we duşmanlaryňa garşy durup dinine hyzmat etmek üçin gijesini gündize öwren bolsa, Senem oňa ýeňiş nesip eýle! Onuň dogalaryny kabul et. Onuň kaza we takdyryny özi üçin gowy we haýyrly görnüşde amala aşyr. Onuň daşyny şeýle bir goragçylar bilen gurşap aldyr welin, olar duşmanlaryň her dürli hilelerini dep etsin. Lutfyň bilen, güzel sypatlaryň üçin ony iň ynamdar we iň berk eller bilen gorasyn. Omyn».* (Ahbâru'd-Dewlet-i Seljukiýé, s. 47-49).

Anadolydaky ilkinji seljuk metjidi bolan Manuçehr metjidinde bolşy ýaly, yslam dünýäsiniň ähli metjidinde Jumga namazynyň yzyndan okalýan hutbada bu doga-dileg okalypdyr. Soltan Alpaslan bolsa şol wagt Malazgirtde jumga namazyna durupdyr we özüne eýerip kepen hökmünde ak eşige bürenen goşunuň daşyna jemleyär. Soltan ilki sezdä egilip, şeýle doga edipdir:

«*Ýa Rebbim, Seni özüme wekil hasap edýärin, beýikligiň garşysynda ýüzümi ýere sürtýärin we Seniň üçin söweşyärin. Eý Allahym, niýetim halys ýürektdir, maňa ýardam et. Sözlerimde*

nädürslük bar bolsa, meni gazabyňa duş et».

Soltan iman çogup duran bu dogasyny okandan soñ, ýerinden turdy we esgerlerine şeýle ýüzlendi:

«Bärde Allatagaladan başga Soltan ýok, emir we takdyr Onuň elindedir. Şonuň üçin meniň bilen bile söweşip söweşmezlik siziň özüñize bagly».

Ol sözünü tamamlan badyna köpçüligiň bir adama, bir sese öwrülen sesi asmana galdy:

«Seniň emriňden hiç haçanam çykmarys we Allanyň ýolunda hemmämiz bile söweşeris!»

Soltan, begler, serkerdeler we esgerler gözleri ýaşly halda biri-birlerini gujaklap, razylaşdylar. Soňra Soltan Alp Arslan atyna atlandy we esgerlerine iň soňky gezek ýüzlenip: «Eý meniň esgerlerim! Eger men şehit bolsam egnimdäki şu ak eşigim kepenim bolsun. Belkäm, şol wagt ruhum arşa göteriler. Mälikşany ýerime tagta çykaryň we oňa boýun sunuň. Ýeňiş gazansak, onda bize öňümüzde juda haýyrly günler garaşýar» diýdi. (Ahbâru'd-Dewlet-i Seljukiýye, sah. 49. Ibnül Esir, jilt 10, sah 23).

Bu sözleri aýdansoň soltan wizantiýalylaryň üstüne atly okdurylyp, ilkinji hüjumiň başyny başlady. Soltan Alparslan söweşiň öňki gijesi Juma gününiň ir säherine çenli tekbirdir dowul, goh-galmagal, ok atyşlary bilen wizantiýaly esgerlere ynjalyk bermändi, ukusyzlyk we ýadawlyk wizantiýalylary halsy ysgyn-mejaldan gaçyrypdy.

Emma soltanyň iň uly hüjumi jumga namazynyň hutbasında okaljak Ýeňiş dogasy bilen beren ruhy goldawy we esgerleriniň imanyny mizemez belentlige çykarmaga beren maddy hem-de ruhy taktikasy goşuny görlüp-eşdilmedik derejede galakyndyrypdy. Yslam dünýäsiniň bir gövrä, bir ruha jemlenip eden ýeňiş dogalary Allanyň dergähinde kabul boldy we Soltan Alp Arslan iki sagada ýetirmän wizantiýalylary derbi-dagyn etdi we taryhda hiç haçan şöhraty könelmejek ýeňiş gazandy. Mundan öñ halyf tarapyndan Wizantiýadan 1064-nji ýylда Anyny we onuň töwereklerini basyp alandygy üçin Soltan Alp Arslana berilen «Ebul-Feth» («Ýeňijileriň atasy») derejesi berlipdi. Şanly Malazgirt ýeňinden soñ bolsa “Melik-ud Dünýä” («Dünýäniň soltany»)

derejesi berildi. Gynansak-da, Soltan Alp Arslan bu ýeňişiň üstünden bir ýyl geçensoň, 1072-nji ýylda aradan çykdy. Malazgirt ýeňinden soň 1072-nji ýylda Anadolyny eýelemegini dowam etdirýän sultan Türküstanda shaýy-batyny toparlaryň çykaran bulagaýlyklaryny ýatyrmak üçin Mawerannahr ýorişine çykmaǵa mejbur boldy. Ol öz huzuryna getirilen etmişli batyny ýesiri tarapyndan pyçaklanyp şehit edildi. Agyr ýaraly halda üç gün ýaşan sultan iň soňky demini sanap ýatyrdı: «Bir depäniň üstünde durkam goşunymyň aýak sesinden we esgerlerimiň köplüğinden ýeriň sarsýanyny duýdum. Şonda öz ýanymdan: «*Men Dünýäniň Soltany* («*Melik-ud Dünýä*»). *Maňa hiç kimiň güýji ýetmez. Men bu goşun bilen Hytaýy-da basyp alaryn*» diýip oýlanypdym. *Men hut şu men-menlik sebäpli şeýle ejiz hala düşdüm. Çünkü men her ýorişe çykamda Alladan ýardam dilärdim. Alla meniň günämi geçsin*» diýip, ölüm ýassygynda ýatyrdı-da aňlajaga sapak bolarlyk sözlerini aýdypdyr. (Ibnül Esir, jilt 10, sah 25. Ahbâru'd-Dewlet-i Seljukiýye, sah 54).

Biz ondan razydryrs, Allatagala hem ondan razy bolsun! Jaýy jennet bolsun!

Hut şeýle ýagşy doga-dilegler bilen erenlerini yzyna salyp Horasandan Anadola yslam nurunu ýáymak üçin gelen, Karsyň we Gündogar Anadolynyň ruhy fatyhy, Anadolynyň ilkinji şehitlerinden Hasan Harakany hezretlerine (şahadaty 1034 ý), Hezreti Harakanynyň yzysüre Anadola gelip Anyny eýelände (1064), ol ýerde ilkinji yslam-türkmen şäherini guran Şehit Ebulfeth Soltan Alp Arslana (şahadaty 1072 ý), şanly ýorişleriniň mynasyp dowam etdirijisi Şehit Soltan Mäliksaha (şahadaty 1098 ý), her iki sultanyň baş wezirligini eden şehit Nyzamul Mülke (şahadaty 1097 ý), galyberse-de Anadolyny türkmen ýurduna öwürmekde we gorap saklamakda geçmişde bolşy deý bu günlerde-de mallaryny, janlaryny pida eden ähli şehitlerimize we gazylarymyza Allatagaladan rahmet dileýärin. Jaylary jennet, ruhlary şat bolsun!

Alynan çeşme: Prof. Dr. Ahmet KALA (2015-2017) «Anadolunun İlk Selçuklu İpekyolu İslâm Şehri Anı-Şehristan». Taryhy makalalar